

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Interspace politics
Middendorp, C.P.

Citation

Middendorp, C. P. (1985). Boekbespreking van: Interspace politics. *Acta Politica*, 20: 1985(4), 490-492.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452593>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452593>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

gaat in op variaties met betrekking tot het stemmen over amendementen, ontwikkelt (althans bespreekt) procedures van meten en (zoals hij het noemt) kwantificeren, en past een en ander voorts toe op stemmingen in de Nederlandse Eerste en Tweede Kamer in de periode 1963-1977 – een periode die volgens Wolters – en niet volgens hem alleen – wordt beschouwd als één van verandering van een situatie van verzuiling naar één van ‘polarisatie’ (hetgeen besproken wordt in hoofdstuk 6).

Wolters haalt dus nogal wat overhoop, en niet ten onrechte, meen ik: het werd tijd de stand van zaken op te maken, en dit wordt in deze dissertatie grondig gedaan – zo grondig dat het lezen ervan soms een ware puzzel kan worden door de vele ‘flow charts’ (zie bijv. Appendix A), figuren, tabellen etcetera. En als zo vaak in het wetenschappelijk werk treft het ook hier weer dat de inhoudelijke resultaten niet in verhouding lijken te staan tot alle inspanningen die eraan voorafgingen: Wolters hanteert een unidimensioneel model (de links-rechts dimensie in sociaal-economische zin) dat goede resultaten (een goede ‘fit’ volgens Guttman’s Reproducibility-coëfficiënt) oplevert volgens de door hem ontwikkelde stapsgewijze procedure, en wel volgens verschillende modellen. Het uiteindelijk resultaat ten aanzien van de ordening van de politieke partijen langs de links-rechts dimensie (pag. 188 en 190) kan men onmogelijk spectaculair noemen, maar: wie zou dat dan ook verwacht hebben? Wij weten nu dan ook met nog meer zekerheid dan tevoren dat het stemgedrag in de Eerste en Tweede Kamer voornamelijk verloopt volgens de sociaal-economische links-rechtsdimensie – volgens welke van Wolters’ modellen, daar kom ik nog op terug – en dat een tweede door Wolters ‘religieus’ genoemde dimensie geen noemenswaardige rol speelt. De ‘interspace’ (doorsneeruimte of tussenruimte genoemd, geldend voor alle wetgevers ten aanzien van alle betrokken stemmingen) kan ééndimensioneel blijven voor het Nederlandse parlement – voorwaar een *smalle* ruimte, maar nog ingewikkeld genoeg, zoals Wolters overtuigend aantoonde.

Niettemin lijkt mij de ingewikkeldheid van de typologie van modellen die Wolters presenteert (pag. 24) en vervolgens in een wat afwijkende volgorde – maar op zich wel duidelijke wijze – bespreekt, ten dele schijn en onnodig. Immers, unipolaire modellen, waarbij de actoren allen een positie innemen aan één zijde van de betreffende dimensie (voor wat betreft hun ideaalbeeld ten aanzien van een wetsvoorstel) zijn in de meeste politieke systemen niet reëel, en zeker niet als er nog ‘restricties’ aan worden verbonden in termen van: de ideaalbeelden (ideale positie) van alle actoren liggen links of rechts van alle ingediende wetsvoorstellen. Wie zou dergelijke wetsvoorstellen dan wel indienen, zo vraagt men zich af. Ook in de bipolaire situatie lijkt het mij niet zo reëel om deze restrictie aan te brengen: het zal toch niet zo vaak voorkomen dat een model van toepassing is waarbij alle ideaalbeelden van de wetgevers of links of rechts van de ingediende wetsvoorstellen liggen.

Blijven over – als bovenstaande redenering juist is – de modellen die door Wolters worden aangeduid als *bipolair zonder restricties*: de ideale posities van de wetgevers bevinden zich op een continuum van links naar rechts, verspreid over

het continuum, en verhouden zich vandaaruit tot de posities van de ingediende wetsvoorstellen in termen van hun links- of rechtspositie.

Er blijven dan zes modellen over (van de 24) waarbij de variatie zit in

- (a) de mate waarin de actoren compromis-bereid zijn (d.w.z. de mate waarin zij bereid zijn hun ‘kritieke afstand’ tot de positie van het wetsontwerp (op de dimensie) – aan te passen om tot een vóór-stem te komen);
- (b) de mate waarin zij bereid zijn de positie van het wetsontwerp op de dimensie in hun perceptie ‘aan te passen’ aan hun ideaalpunt (in welke mate is het onderliggende issue ‘salient’ voor hen);
- (c) in welke mate is de status quo voor hen een aantrekkelijker alternatief; en
- (d) in welke mate is een specifiek alternatief, verbonden aan het niet aannemen van het wetsvoorstel, voor hen een aantrekkelijk alternatief (het blijft m.i. een beetje onduidelijk wat men zich daarbij moet voorstellen; wellicht een situatie die zich in de praktijk *zal* gaan voordoen als het wetsontwerp *niet* zal worden aangenomen).

Doen (a) noch (b) zich voor, dan spreekt Wolters van het ‘*simple proximity model*’: alle actoren en wetsvoorstellen hebben dezelfde ‘range’ op de dimensie, respectievelijk van compromis-bereidheid en ‘saliency’.

Is de range naar wetgever verschillend, dan spreekt hij van ‘*individualised proximity model*’; is het per wetsvoorstel verschillend, dan noemt hij dat model ‘*proposal-conditional*’. In het begin raakt de lezer even ontmoedigd als hij leest (pag. 22) dat een situatie waarin *beide* condities aanwezig zijn (individualisation en proposal-conditional) weliswaar het meest reëel lijkt, maar technisch niet kan worden uitgevoerd. Blijkbaar heeft de techniek tijdens het schrijven van de volgende hoofdstukken van Wolters’ dissertatie niet stilgestaan, want op pag. 86 blijkt dat dit soort *double-conditional monotone* dan wel *proximity-modellen* wel degelijk kan worden getest en later (pag. 190) blijkt zelfs dat de Nederlandse politieke partijen (hun fracties in de Tweede Kamer en in de Eerste Kamer) zich gedragen volgens het *unidimensional double conditional proximity model*. Of worden de wetsvoorstellen nu, zoals op pag. 241 wordt gesuggereerd, door de leden van het parlement benaderd volgens het ‘*unidimensional proposal-conditional proximity model*’?

Dat dit niet duidelijk is (of: *kàn* zijn) wordt wellicht mede veroorzaakt door het feit dat vele modellen vaak een gelijke of bijna gelijke ‘fit’ opleveren in termen van Guttman’s Rep-coëfficiënt – toch al niet ideaal, maar er is nog geen betere. Vaak moet ‘additional evidence’ (andere informatie over het betreffende wetgevende lichaam) gebruikt worden om te kunnen beslissen over de modelkeuze, zoals ook blijkt uit het voorbeeld op pag. 86.

Afgezien van enkele inconsistenties in taalgebruik en presentatie – wellicht veroorzaakt door het feit dat dit proefschrift de resultante is van jarenlange arbeid – en de gigantische complexiteit van sommige ‘flow charts’ (zie bijv. de los ingevoegde Appendix A) die het de lezer niet gemakkelijk maken, wil ik besluiten met mijn waardering voor dit werk uit te spreken. Niemand die zich ooit nog met modellen van ‘roll call data’-analyse zal bezighouden kan om dit

werk heen. Dat de resultaten inhoudelijk (voor Nederland) niet spectaculair zijn (zij worden ook summier gepresenteerd; men vraagt zich af hoe de wetsvoorstellen van links naar rechts zijn geordend bijvoorbeeld) moeten wij dan maar op de koop toe nemen.

C. P. Middendorp

E. Boeker en B. Oostenbrink (red.), **Vrede en Veiligheid**, bewapening, vredesbeweging en het Nederlandse veiligheidsbeleid, Jaarboek 1983/84, Alphen a/d Rijn 1984, 277 p.

Op de achterflap van het eerste jaarboek 1983/84 'Vrede en Veiligheid' wordt kort aangeduid wat de inhoud en het belang van het betreffende werk is. Er staat te lezen dat het jaarboek het eerste van een serie is waarin 'telkens het recente Nederlandse veiligheidsbeleid wordt geanalyseerd', en dat 'de ontwikkelingen die daarmee verband houden, worden beschreven'. Een groot aantal deskundigen, afkomstig van verschillende instellingen voor vredesvraagstukken, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de vredesbeweging, gaat in op vragen als: Hoe kan de rol van kernwapens worden teruggedrongen zonder dat de Nederlandse positie in de NAVO wordt aangetast? Kan de regering de vredesbeweging, de kerken en de publieke opinie tegemoetkomen en toch volwaardig lid van de NAVO blijven? Wat doet Nederland om de wapenhandel in de hand te houden? En wat zijn de (beperkte) mogelijkheden van een klein land als het onze, waar het gaat om beïnvloeding van de bewapeningsprocessen?

Er zijn vooralsnog vier jaarboeken 'Vrede en Veiligheid' gepland. Volgens de inleider, wijlen prof. B. Röling, kunnen deze het 'inzicht verdiepen in het toenemende gevaar van de wapens'. In dit jaarboek spelen wapens dan ook een hoofdrol. Oud-Tweede-Kamerlid B. Goudzwaard gaat in het eerste hoofdstuk in op de relatie tussen bewapening en ontwikkeling, en komt tot de conclusie dat een vermindering van de bewapeningsinspanning vooral de armste landen significant tot voordeel zal strekken. Hij bepleit daarom, conform de Commissie Brandt, een reële overdracht van middelen vanuit de rijke wereld naar de ontwikkelingslanden.

Oud-directeur van het Sipri, F. Barnaby, schrijft over de modernisering van kernwapens welke in zijn visie steeds meer verworden tot nucleaire 'gevechtswapens'. E. Boeker, die samen met Barnaby *Defensie zonder kernwapens* publiceerde, concentreert zich op de modernisering van de conventionele wapens. In een korte paragraaf probeert hij de kern aan te geven van AirLand Battle. De paragraaf is echter zo kort dat Boeker het onderscheid tussen de zogenaamde Field Manual 100-5 en FoFA niet maakt, hetgeen toch wel op zijn plaats zou zijn geweest. Wat ik niet begrijp is dat hij schrijft dat 'AirLand Battle het militair gebruik van kernwapens denkbaar maakt' (p. 42), terwijl hij eerder vermeldt

dat het met dat concept in principe mogelijk zou zijn 'alleen conventionele ladingen in te zetten en pas kernwapens te gebruiken als de tegenstander het ook doet' (p. 41). Dit laatste doet mij vermoeden dat het gebruik van kernwapens minder denkbaar wordt, en dat er feitelijk naar een praktische no-first-use wordt toegewerkt.

P. Boskma, werkzaam aan de TH Twente, sluit het hoofdstuk over wapenmodernisering af met een analyse over MAD en Starwars. Hij maakt zich zorgen over de houdbaarheid van de wederzijdse vernietiging die weleens ongelooftwaardig zou kunnen zijn, én over de instabiele werking van een op te starten verdedigingslinie tegen ballistische raketten. Zo'n systeem zou Europa minder veilig maken.

Hoofdstuk 3 gaat over het Amerikaans-Russische overleg over de kernbewapening. H. de Lange, werkzaam op het Polemologische Instituut, levert hiervoor een bijdrage. Over 'de Verenigde Naties en het streven naar ontwapening' hebben twee ambtenaren van het ministerie van Buitenlandse Zaken zich gebogen, te weten J. Scheffers en P. de Klerk. B. Oostenbrink, de eindredacteur van het jaarboek, geeft zijn bijdrage de titel 'Tussen Atlantische en Westeuropese samenwerking' (hfdst. 5.1). R. Jurrjens (werkzaam aan de Vrije Universiteit) completeert het hoofdstuk over Europese Veiligheid met een beschrijving van de Conferentie der Veiligheid en Samenwerking in Europa. Een analyse over kruisvluchtwapens kan in een Nederlands jaarboek over Vrede en Veiligheid natuurlijk niet ontbreken. De redactie heeft H. Leurdijk, docerend aan de Universiteit van Amsterdam, bereid gevonden daarover zijn licht te laten schijnen. De besluitvorming rond deze wapens wordt op een rijtje gezet. Het dubbelbesluit, het uitstel van het plaatsingsbesluit, het besluit van voorbereiding tot plaatsing, het komt allemaal aan de orde. K. Colijn en P. Rusman, beiden verbonden aan het Instituut voor Internationale Studiën in Leiden, hebben de redactie tweemaal van kopij voorzien. Hun eerste stuk gaat over de Nederlandse defensienota (hfdst. 7.1). Zij achten deze, gezien in het licht van de economische recessie, van weinig realiteit getuigen, omdat aan te nemen is dat de defensiebegroting niet gedurende tien achtereenvolgende jaren reëel aanmerkelijk kan stijgen. De nota biedt daar geen structurele oplossingen voor. Het tweede stuk van Colijn en Rusman beslaat geheel het hoofdstuk over de internationale wapenhandel en Nederland (hfdst. 8). De relatie die zij leggen tussen de wapenhandel en een eventuele nucleaire wereldoorlog is interessant te noemen doch wordt door hen nauwelijks verder uitgewerkt. Ze geven daarentegen een beschrijving van het wapenexportbeleid van enige wapenexporterende landen. De omvang van de gezamenlijke handel wordt geschat op dertig miljard dollar per jaar, hoewel een andere berekeningswijze onherroepelijk tot een ander getal zal leiden. Over de moeilijkheden van duidelijk cijfermateriaal schrijven J. G. Siccama, van het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen Clingendael, en T. van den Hoogen, van het Polemologische Instituut te Groningen, eveneens. Zij geven een beeld van de Nederlandse defensie-uitgaven tussen 1945 en nu. (hfdst. 7.2).